INTERNATIONAL JOURNAL OF SCIENTIFIC RESEARCHERS
ISSN: 3030-332X Impact factor: 9,493 Volume 17, issue 1, Aprel 2026
https://wordlyknowledge.uz/index.php/IJSR worldly knowledge
Index: google scholar, research gate, research bib, zenodo, open aire.
https://scholar.google.com/scholar?hl=ru&as_sdt=0%2C5&q=wosjournals.com&btnG
https://www.researchgate.net/profile/Worldly-Knowledge
https://journalseeker.researchbib.com/view/issn/3030-332X

YASHIL IQTISODIYOT KELAJAK TARAQQIYOT OMILI SIFATIDA

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti

IK-125 guruh talabasi, **Ro`ziboyev Shoxruzjon.**

Annotatsiya

Yashil iqtisodiyot har qanday davlatning barqaror rivojlanishini ta’minlashning muhim vositalaridan biridir. Yashil iqtisodiyot deganda aholining turmush darajasi yuqori bo‘lgan, tabiiy resurslardan hozirgi va kelajak avlodlar manfaati yo‘lida hamda mamlakatning xalqaro ekologik majburiyatlariga muvofiq ravishda ehtiyotkor va oqilona foydalanish nazarda tutilgan iqtisodiyot tushunilad. U an’anaviy iqtisodiyotdan farqli ravishda ekologik muvozanatni buzmasdan, barqaror o‘sishni ta’minlashga qaratilgan.

Kalit so‘zlar: Yashil iqtisodiyot, Barqaror rivojlanish, Atrof-muhit muhofazasi, Qayta tiklanuvchi energiya, Ekologik texnologiyalar, Resurs samaradorligi, Kelajak taraqqiyoti

Kirish

Yashil iqtisodiyot kontseptsiyasi atrof-muhitni muhofaza qilish, tabiiy resurslardan oqilona va samarali foydalanish, ijtimoiy inklyuzivlikni ta'minlash hamda iqtisodiy farovonlikni oshirish orqali barqaror rivojlanishga erishishni maqsad qiladi. Bugungi kunda dunyo miqyosida kuzatilayotgan ekologik tanazzulning chuqurlashuvi, iqlim o'zgarishining salbiy oqibatlari, bioxilmaxillikning misli ko'rilmagan darajada yo'qolishi va tabiiy resurslarning cheklanganligi kabi global muammolar insoniyat oldida turgan jiddiy tahdidlardan biri hisoblanadi. Ushbu tahdidlar an'anaviy, resurslarga bog'liq va ekologik jihatdan barqaror bo'lmagan iqtisodiy modellar samaradorligini shubha ostiga qo'yib, yangi, yanada kompleks va barqaror yondashuvlarga bo'lgan ehtiyojni keskin kuchaytirmoqda. Bu borada, Birlashgan Millatlar Tashkilotining Barqaror Rivojlanish Maqsadlari doirasida ham yashil iqtisodiyotga o'tish global kun tartibining markaziy qismiga aylangan. Yashil iqtisodiyot aynan shu global ehtiyojga javob berib, iqtisodiy o'sishni ekologik barqarorlik, ijtimoiy adolat va inklyuzivlik tamoyillari bilan uyg'unlashtirishni taklif etadi. U nafaqat atrof-muhitni himoya qilish va tabiiy kapitalni tiklashga qaratilgan, balki yashil texnologiyalar va innovatsiyalarni rag'batlantirish, energiya samaradorligini oshirish, resurslardan foydalanish samaradorligini yaxshilash, yangi, "yashil" ish o'rinlari yaratish va aholining hayot sifatini yaxshilash orqali iqtisodiy farovonlikni oshirishga ham xizmat qiladi. Shu bois, yashil iqtisodiyot kelajak taraqqiyotining asosiy omili sifatida tobora ko'proq ilmiy va siyosiy e'tibor qozonmoqda, uning salohiyati ko'plab tadqiqotlar markazida turibdi. Ushbu maqola yashil iqtisodiyotning nazariy asoslari va asosiy tamoyillarini chuqur tahlil qilishga, uning afzalliklari va rivojlanish yo'nalishlarini atroflicha o'rganishga bag'ishlangan.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili

Yashil iqtisodiyot kontseptsiyasi o'zining nazariy asoslarini bir qator ilmiy yo'nalishlardan, xususan, barqaror rivojlanish nazariyasi, ekologik iqtisodiyot, resurs iqtisodiyoti, sirkulyar iqtisodiyot va institutsional iqtisodiyot kabi fanlardan oladi. Barqaror rivojlanish nazariyasi, ayniqsa, Brundtland komissiyasining "Bizning umumiy kelajagimiz" hisobotida ilgari surilgan avlodlararo adolat tamoyili bilan yashil iqtisodiyotning asosini tashkil etadi. Bu nazariya hozirgi avlod ehtiyojlarini kelajak avlodlarning ehtiyojlarini qondirish qobiliyatiga putur

yetkazmasdan ta'minlash g'oyasini ilgari suradi, bu esa iqtisodiy o'sishni ekologik chegaralar va ijtimoiy tenglik bilan uyg'unlashtirish zarurligini ta'kidlaydi. Yashil iqtisodiyot aynan shu g'oyani amaliy iqtisodiy modelga aylantirishga intiladi, bunda iqtisodiy faoliyat atrof-muhitni muhofaza qilish va ijtimoiy farovonlikni oshirish bilan chambarchas bog'liqdir. Ekologik iqtisodiyot esa iqtisodiyotni tabiatning bir qismi sifatida ko'rib chiqadi va ekologik tizimlarning cheklangan sig'imini, resurslarning tugashini hamda atrof-muhitga yetkaziladigan zararning iqtisodiy oqibatlarini tahlil qiladi. U an'anaviy iqtisodiyotning tashqi ta'sirlarni masalan, ifloslanishni e'tiborsiz qoldirishini tanqid qilib, ekologik xizmatlarning qiymatini iqtisodiy hisob-kitoblarga kiritishni taklif etadi. Bu yondashuv yashil iqtisodiyotning "tabiiy kapital" tushunchasiga asoslanishiga olib keladi, ya'ni tabiat resurslari va ekotizim xizmatlari iqtisodiy faoliyat uchun fundamental ahamiyatga ega bo'lgan kapital shakli sifatida qaraladi. Vahobov A.A., Vahobov Sh.A. Mualliflar O‘zbekistonda yashil iqtisodiyotga o‘tish orqali barqaror rivojlanishni ta’minlash yo‘llarini tahlil qiladi. Asosiy e’tibor iqtisodiy o‘sish bilan ekologik muvozanatni uyg‘unlashtirishga qaratilgan. Davlat siyosati va institutsional islohotlarning ahamiyati alohida ta’kidlangan. Abdug‘aniyev A.A. kitobida investitsiya siyosatining yashil iqtisodiyot rivojidagi ahamiyatini tahlil qiladi. Xususan, xorijiy investitsiyalarni jalb qilish va “yashil” loyihalarni moliyalashtirish muhimligi ta’kidlangan.

Tahlil va natijalar

Hozirda investitsiyalar iqtisodiyotning “qon tomir tizimi” hisoblanadi. Hozirgi globallashuv davrida davlatlar o‘rtasida kapital uchun raqobat tobora kuchaymoqda. Investitsiyalarni jalb qilish har qanday davlat, ayniqsa rivojlanayotgan mamlakatlar uchun barqaror iqtisodiy o‘sish va modernizatsiyaning muhim omillaridan biridir. Bunday mamlakatlarda moliyaviy resurslar yetishmovchiligi va texnologik ortda qolish kuzatiladi. Resurs iqtisodiyoti esa tabiiy resurslardan oqilona foydalanish, ularni boshqarish va kelajak avlodlar uchun saqlash masalalariga e'tibor qaratadi, bu esa yashil iqtisodiyotning resurs samaradorligi va qayta tiklanuvchi resurslarga o'tish tamoyillarini mustahkamlaydi. Bu soha resurslarning tugashini, ulardan foydalanishning optimal darajasini va resurs narxlash siyosatining ahamiyatini o'rganadi. Bu esa samarali boshqaruv, shaffoflik, mulk huquqlarini himoya qilish va bozor mexanizmlarini ekologik maqsadlarga moslashtirishning ahamiyatini ta'kidlaydi. Birinchidan, resurs samaradorligi va resurslardan foydalanishni optimallashtirish. Bu tamoyil xomashyo, energiya va suv kabi tabiiy resurslardan foydalanishni minimallashtirish, ularni qayta ishlatish va qayta ishlash orqali iqtisodiy qiymat yaratishni nazarda tutadi. Bu nafaqat resurslarning tugashini sekinlashtiradi, balki ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytiradi va korxonalarning raqobatbardoshligini oshiradi. Resurs samaradorligi dematerializatsiya mahsulot birligiga sarflanadigan material miqdorini kamaytirish, industrial simbioz bir sanoatning chiqindisini boshqa sanoat uchun xomashyo sifatida ishlatish va mahsulotning hayotiy siklini baholash kabi yondashuvlar orqali amalga oshiriladi. Bu tamoyil iqtisodiy o'sishni resurs iste'molidan ajratish g'oyasining markazida turadi. Ikkinchidan, dekarbonizatsiya va energiya samaradorligi. Yashil iqtisodiyotning markaziy maqsadi uglerod chiqindilarini, ayniqsa, issiqxona gazlari emissiyasini keskin kamaytirishdir. Bu qayta tiklanuvchi energiya manbalariga quyosh, shamol, gidroenergetika, geotermal o'tish, energiya samaradorligini oshirish, sanoat va transportda kam uglerodli texnologiyalarni joriy etish orqali amalga oshiriladi. Energiya samaradorligi binolardan tortib, ishlab chiqarish jarayonlarigacha bo'lgan barcha sohalarda energiya iste'molini optimallashtirishni talab qiladi. Bu sohada hukumatlar ko'pincha uglerod soliqlari, emissiya savdosi tizimlari, qayta tiklanuvchi energiya uchun subsidiyalar va energiya samaradorligi standartlari kabi siyosiy vositalardan foydalanadi. Uchinchidan, ifloslanishning

oldini olish va chiqindilarni boshqarish. Bu tamoyil ishlab chiqarish va iste'mol jarayonlarida atrof-muhitga zararli moddalar chiqishini minimallashtirishga qaratilgan. Chiqindilarni kamaytirish, ularni qayta ishlash, xavfli chiqindilarni xavfsiz utilizatsiya qilish va sanoat ekologiyasini rivojlantirish orqali amalga oshiriladi. Sirkulyar iqtisodiyot modellari chiqindilarni resurs sifatida ko'rib, ularni iqtisodiy tsiklga qaytarishni rag'batlantiradi, innovatsiyalar va yashil texnologiyalarni rag'batlantirish lozim. Yashil moliyani faollashtirish: Yashil obligatsiyalar bozorini rivojlantirish, xalqaro yashil fondlar va banklar bilan hamkorlikni kengaytirish, davlat-xususiy sheriklik mexanizmlarini joriy etish. Mahalliy banklarning yashil loyihalarni moliyalashtirishdagi ishtirokini rag'batlantirish.Kadrlar salohiyatini rivojlantirish: Ta'lim muassasalarida yashil iqtisodiyotga oid mutaxassisliklarni ochish, mavjud kadrlar uchun qayta tayyorlash kurslarini tashkil etish, xalqaro tajriba almashinuvini yo'lga qo'yish. "Yashil ko'nikmalar"ni rivojlantirishga qaratilgan davlat dasturlarini amalga oshirish.

1-jadval .O‘zbekiston Respublikasida yashil iqtisodiyot rivojlanishi

Yil	Asosiy voqealar / chora-tadbirlar	Natijalar
2020	“Yashil iqtisodiyotga o‘tish strategiyasi”amaliy bosqichga o‘tdi	Qayta tiklanuvchi energiya loyihalari boshlandi
2021	Quyosh va shamol energetikasi bo‘yicha xalqaro loyihalar	Energetika sektorida diversifikatsiya
2022	2030 yilgacha yashil iqtisodiyot dasturi kuchaytirildi	Resurslardan samarali foydalanish siyosati kengaydi
2023	Suv tejovchi texnologiyalar va “yashil” qishloq xo‘jaligi	uv resurslarini boshqarish yaxshilandi
2024	Yashil moliyalashtirish va budjetlashtirish rivojlandi	Ekologik investitsiyalar oshdi
2025	Yashil transformatsiya va sanoat modernizatsiyasi	Barqaror iqtisodiy o‘sish modeli shakllanmoqda

2020–2025 yillarda O‘zbekistonda yashil iqtisodiyotga o‘tish bosqichma-bosqich va tizimli xarakter kasb etdi. Bu davrni uch asosiy bosqichga ajratish mumkin:Boshlang‘ich bosqich (2020–2021) davlat strategiyalari va normativ-huquqiy baza shakllandi, qayta tiklanuvchi energiya loyihalari (quyosh, shamol) yo‘lga qo‘yildi,xalqaro hamkorlik kuchaydi. Faollashuv bosqichi (2022–2023) Energiya samaradorligi siyosati kengaydi Suv resurslarini tejash

texnologiyalari joriy etildi .“Yashil qishloq xo‘jaligi” konsepsiyasi rivojlandi Integratsiya bosqichi (2024–2025) Yashil moliyalashtirish mexanizmlari shakllandi,sanoatda ekologik modernizatsiya boshlandi,barqaror rivojlanish modeli iqtisodiyotga integratsiya qilindi,yashil iqtisodiyot alohida yo‘nalish emas, balki umumiy tizimga aylanmoqda.

Xulosa

Yashil iqtisodiyotga o'tish yangi texnologiyalar, jarayonlar va mahsulotlarni ishlab chiqish va joriy etishni talab qiladi. Bu tamoyil ilmiy-tadqiqot va ishlanmalarga sarmoya kiritishni, yashil innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlashni va ularni bozorga olib chiqish uchun qulay muhit yaratishni o'z ichiga oladi. Bu nafaqat texnologik innovatsiyalarni, balki institutsional, ijtimoiy va biznes modeli innovatsiyalarini ham qamrab oladi, chunki yashil iqtisodiyotga o'tish iqtisodiy faoliyatni tubdan qayta ko'rib chiqishni talab qiladi. samarali boshqaruv va siyosiy qo'llab-quvvatlash. Yashil iqtisodiyotga muvaffaqiyatli o'tish uchun kuchli siyosiy iroda, shaffof boshqaruv tizimlari, tegishli qonunchilik bazasi va barcha manfaatdor tomonlar hukumat, biznes, fuqarolik jamiyati, akademik doiralar o'rtasidagi hamkorlik zarur. Bu tamoyil yashil siyosatlarni ishlab chiqish va amalga oshirishda ishtirokchi yondashuvni ta'minlashni, shuningdek, ekologik qonunlarning ijrosini ta'minlash va korruptsiyaga qarshi kurashishni nazarda tutadi. Institutsional barqarorlik va siyosiy izchillik yashil investitsiyalar uchun muhim shartdir. Ushbu nazariy asoslar va tamoyillar yashil iqtisodiyotning kompleks va ko'p qirrali xususiyatini aks ettiradi, uning nafaqat ekologik, balki iqtisodiy va ijtimoiy o'lchovlarini ham qamrab oladi. Ular iqtisodiy faoliyatni qayta shakllantirish uchun yo'l xaritasini taqdim etadi, bu esa kelajak avlodlar uchun barqaror va farovon dunyoni yaratishga xizmat qiladi.Yashil iqtisodiyotning bu tamoyillari bir-biri bilan chambarchas bog'liq bo'lib, ulardan birining e'tiborsiz qoldirilishi umumiy maqsadlarga erishishga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shuning uchun, yashil iqtisodiyotga o'tishda tizimli va muvofiqlashtirilgan yondashuv muhim ahamiyatga ega. Yashil iqtisodiyotga o'tish nafaqat ekologik muammolarni hal qilishga, balki keng ko'lamli iqtisodiy va ijtimoiy afzalliklarni ham taqdim etadi. Innovatsiya va texnologiyalarni qo‘llab-quvvatlash. Davlat siyosatini kuchaytirish Yashil loyihalarni qo‘llab-quvvatlovchi qonunlar, soliq imtiyozlari va subsidiya mexanizmlarini kengaytirish zarur. Qayta tiklanuvchi energiyani rivojlantirish quyosh va shamol energetikasiga investitsiyalarni oshirish, xususiy sektorni jalb qilish lozim.Yashil texnologiyalarni ishlab chiqish va joriy etishda startaplar va ilmiy markazlarni rag‘batlantirish kerak. Bu afzalliklar uning kelajak taraqqiyotining asosiy omili sifatidagi rolini mustahkamlaydi va global miqyosda barqaror o'sish uchun yangi imkoniyatlar yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. I.I.Ayubov, S.B.Boboqulov, Z.U.Shodmanova, G.R.Maxmudova, M.R.Maxmudova. IQTISODYOT NAZARIYASI [Matn]: o‘quv qo‘llanma Samarqand iqtisodiyot va servis instituti – Samarqand.: 2025 - 542 bet.
2. Vahobov, A.A., Vahobov, Sh.A. (2021). Yashil iqtisodiyotga o'tish sharoitida O'zbekistonning barqaror rivojlanishini ta'minlash yo'llari. Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar, (1), 1-10.
3. G'ulomov, S.S., G'ulomova, M.M. (2022). Yashil iqtisodiyotni rivojlantirishning nazariy asoslari va amaliy ahamiyati. Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar, (4), 1-12.
4. Maxmudov, N.M. (2023). O'zbekistonda yashil iqtisodiyotni rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlari. Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar, (1), 1-10.

5. Vahobov, A.V., Vahobov, A.A., Vahobov, Sh.A. (2022). Yashil iqtisodiyot: nazariya va amaliyot. Monografiya. Toshkent: Fan va texnologiya.
6. G'aniyev, D.A. (2022). Yashil iqtisodiyotga o'tish sharoitida iqtisodiy o'sishni ta'minlashning innovatsion mexanizmlari. Moliyaviy tadqiqotlar, (1), 1-12.
7. G'ulomova, M.M. (2023). Yashil iqtisodiyotni rivojlantirishning institutsional asoslari. Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi avtoreferati. Toshkent: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti.
8. Tursunov, S.T. (2021). Yashil iqtisodiyotni rivojlantirishda xalqaro tajriba va O'zbekiston imkoniyatlari. Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar, (5), 1-10. –
9. [8] Xolmatov, B.B. (2022). Yashil iqtisodiyotni rivojlantirishda davlat siyosatining o'rni. Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar, (6), 1-11. –
10. Qodirov, A.B. (2023). Yashil iqtisodiyotga o'tishda innovatsion texnologiyalarning roli. Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar, (2), 1-10.
11. Abdug'aniyev, A.A. (2020). Yashil iqtisodiyotni rivojlantirishda investitsiya siyosatining ahamiyati. Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar, (6), 1-10.